

Mariborsko mestno obzidje

EŠD 424

kraj Maribor

časovna opredelitev druga polovica 13. stoletja, 15. in 16. stoletje

čas obnove 1968–2006

Maribor je dobil mestne pravice v drugi polovici 13. stoletja in v istem stoletju so ga obdali z obzidjem v obliki skoraj kvadratnega tlorisa. Z izboljšavami v prvi tretjini 14. stoletja, ko je dobil vogalne stolpe in štiri preproste utrdbe ob mestnih vratih je postal utrjeno mesto. Njegovo obrambno središče je predstavljal osrednji stolp, ki je danes v obliki zvonika sestavni del stolnice. Vzdolž notranje strani obzidja je potekal lesen mostovž, na zunanji strani je obdajal obzidje 20–30 metrov širok vodni jarek. Ta obrambni sistem ni dolgo ključoval rastoči turški nevarnosti in novim napadalnim tehnikam, predvsem strelnemu orožju, zato ga je bilo treba vse pogosteje popravljati in prenavljati. Do izboljšav obrambnega sistema je prišlo z načrti Domenica de Lalia leta 1548. Po načrtih so v obdobju 13 let zgradili dodatno utrdbo ob Koroških vratih na zahodni stranici obzidja, dve utrdbi na južni obdravski obrambni potezi tako imenovani Vodni stolp in Benetke ter na severovzhodnem delu obzidja grajsko bastijo. Celotni dodatno utrjeni obrambni sistem je uspešno ključoval turškim vpadom več kot 150 let. Ob prenehanju neposredne nevarnosti mesto ni več posvečalo skrbi obrambnemu sistemu. Utrdb niso vzdrževali, fond mestnih stavb se je povečal. S tem je okvir srednjeveškega obzidja postal pretesen in s prebojem ulic skozi mestno obzidje se je začelo postopno izginjanje srednjeveškega mestnega obzidja. Večino utrdb in obrambnih stolpov so porušili, ko so le ti prešli v privatno last, mestni vodni jarek pa zasuli. Tako so bile glavne sledi stare mestne utrjenosti do 19. stoletja izbrisane.

Do danes so se ohranili Vodni, Sodni, Židovski in Čeligijev stolp, grajska bastija, ostanek utrdbe ob nekdanjih Koroških vratih in deloma obzidje v originalni pojavnosti na zahodni in južni obrambni potezi ter v historičnih objektih, ki so jih v času nastanka naslonili na obzidje.

V novejši zgodovini smo bili priča izginotju zahodne obdravske bastije imenovane Benetke kot posledica zaježitve Drave za izgradnjo hidroelektrarne. Nivo vode se je dvignil za približno 2 metra in ves stavbni fond ob reki, vključno z utrdbo Benetke in delom obzidja, je bil zapisan rušenju. Na utrdbo Benetke nas spominja samo še v obliki pomola urejena travna površina. Enaka usoda je čakala tudi vzhodno utrdbo, Vodni stolp, če ne bi mestne oblasti potrdile in zaupale nalogo ohranitve kulturnega spomenika domačemu gradbeniku Jožetu Požavku, ki je imel genialno zamisel stolp dvigniti za 2,6 metra. Obstajali so različni načrti sanacije, vendar je bil predlog dviganja najdrznejši in hkrati najprimernejši v smislu ohranitve avtentičnosti obrambne arhitekture. Pod vodstvom gradbenika Jožeta



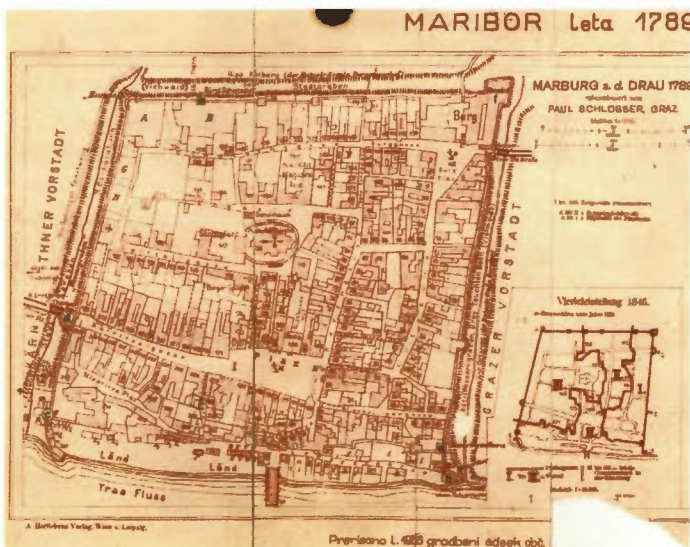
Obnovljeni Sodni stolp, na utrdbo Benetke spominja obrečni pomol.

Požavka so dvignili 1500-tonskega kamnitega orjaka pentagonalnega tlorisa. Proces dvigovanja je trajal celih sedem mesecev v letih 1967 in 1968.

Po uspešno zaključeni gradbeno-statični sanaciji so se čez nekaj let začeli pripravljati načrti obnovitvenih del notranjščine za namene vinoteke. Ob dvigovanju utrdbe je prišlo do porušitve kapastih obovkov v pritličju, ki jih je bilo treba rekonstruirati. Druge zahteve konservatorske stroke so bile sanacijska dela kamnitih elementov – lin in okvirjev vhoda – vzpostavitev grobih in finih ometov notranjih sten, odprtost podstrešne etaže z vidno konstrukcijo, lesena tla v prvi etaži in opečna v pritličju ter izdelava kovanih elementov – vratnice in vsega okovja. Oblika vhodnega nadstreška ni pojavnostno, glede na utrdbeno naravo arhitekture, najbolj uspel poseg, vendar se mu zaradi zahtev uporabnika in takratnih normativov ni dalo izogniti.

Vodni stolp je zaradi svoje monumentalne arhitekture in izpostavljenega lege ob reki postal eden od simbolov Maribora. Njegova

Načrt mesta z obzidjem in obrambni stolpi iz leta 1789.





Srednjeveški Čeligijski stolp danes.

.....

največja kvaliteta je v ohranjenosti utrdbene arhitekture, ki je obdržala svojo funkcionalno in likovno podobo od nastanka do danes.

V času mestne prenovе v osemdesetih letih smo v sklopu srednjeveškega obzidja obnovili židovski stolp, v katerem ima svoje prostore in galerijo Foto klub Maribor. V celoti se je ohranila zunanjščina stolpa, v notranjščini je bila potrebna intervencija z novim stopniščem. Sicer pa so bile konservatorske zahteve enake kot pri Vodnem stolpu.

Na zahodnem vogalu južnega obdravskega obzidja je obnovljen Sodni stolp, vendar samo zunanjščina (statična sanacija, rekonstrukcija strehe in fasada), v notranjosti so vidne številne gradbene faze, ki čakajo na prezentacijo. V tem trenutku ni najbolj nujna saj je stolp statično varen in se uporablja za glasbene koncerte v času poletnega festivala.

Čeligijski stolp, edini ohranjeni srednjeveški stolp v nekdanjem severnem mestnem obzidju, je v izredno slabem gradbenem stanju. Strešna konstrukcija je skoraj v celoti dotrajana, večletno zamažanje je povzročilo poškodbe stabilnosti objekta. Prenova je bila predvidena v sklopu gradnje lutkovnega gledališča v njegovi neposredni bližini. S tem, ko se je lokacija omenjene gradnje spremenila, je prenova stolpa že vrsto let predmet opozarjanj in prijav inšpekcijski službi. V letu 2006 je lastnik, Mestna občina Maribor, na vsa opozarjanja odreagirala z naročilom projektne dokumentacije za statično sanacijo.

IRENA KRAJNC HORVAT

fotografije: ARHIV ZVKDS, OE MARIBOR

Literatura

.....

CURK, JOŽE. Mariborsko mestno obzidje posebno v 16. stoletju, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, nova vrsta 16, 1, Maribor 1980, str. 90-108.